

Nr 25.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående utredning om eventuellt införande av indexbundna kapital- och livförsäkringar av individuell natur.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 155, vilken behandlats av första lagutskottet, har fru Nordgren hemställt, »att riksdagen måtte besluta i skrivelse hemställa hos Kungl. Maj:t att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt 1945 års försäkringsutredning att skyndsamt utreda frågan om ett eventuellt införande av indexbundna kapital- och livförsäkringar av individuell natur samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda».

Beträffande de skäl motionären anfört till stöd för sitt yrkande får utskottet hänvisa till motionen.

Gällande bestämmelser m. m.

Därest försäkringsbolags rörelse avser livförsäkring, skola enligt 7 och 123 §§ *lagen den 25 maj 1917 om försäkringsrörelse* grunder upprättas beträffande 1) beräkning av försäkringspremier och premiereserv, 2) den rätt till återköp av försäkring, som må tillkomma försäkringstagare, 3) verkan av underlåten premiebetalning, 4) försäkringstagarens rätt när, annorledes än i följd av återköp eller underlåten premiebetalning, försäkringen upphör i förtid eller bolaget eljest är fritt från ansvarighet för försäkringsfall, 5) försäkringstagares rätt att njuta förskott mot säkerhet i försäkringsbrevet, 6) beräkning och fördelning av den vinst, som må tillkomma försäkringstagarna. Där förutberäkning skall ske av de belopp (premieåterbäring), som bolaget förväntas kunna av sin behållning utbetala till försäkringstagare utöver de i försäkringsavtalet bestämda, skola ock grunder upprättas för denna förutberäkning samt för beräkning av fond för tryggande av sådan premieåterbäring (premieåterbäringsreserv).

I 213 § första stycket samma lag föreskrives, att grunderna för beräkning av försäkringspremier och premiereserv för livförsäkring skola angiva den räntefot, det dödlighetsmått eller andra riskmått och de antaganden beträffande omkostnaderna, som skola läggas till grund för beräkningen. Enligt andra stycket av nämnda paragraf må räntefoten icke väljas högre än som, med hänsyn till kända förhållanden, kan för framtiden anses betryggande; dödlighetsmättet må, i fråga om försäkringar för dödsfall, icke väljas lägre och, i fråga om försäkringar för livsfall, icke högre än som

Bihang till riksdagens protokoll 1948. 9 saml. 1 avd. Nr 25.

på grund av tillgänglig erfarenhet beträffande den ifrågavarande arten av försäkringsrörelse kan anses betryggande. Vidkommande omkostnaderna heter det i samma stycke, att dessa icke må antagas lägre än vad enligt tillgänglig erfarenhet från försäkringsrörelse av den ifrågavarande arten kan anses vara erforderligt för sådan rörelse.

Å de bestämmelser, som av försäkringsbolag upprättats rörande grunderna för försäkringsverksamheten, skall enligt 3 och 117 §§ ovannämnda lag Kungl. Maj:ts stadfästelse sökas. Kungl. Maj:t prövar grundernas överensstämmelse med ifrågavarande lag samt lag och författning i övrigt, så ock om och i vad mån särskilda bestämmelser därutöver må, med hänsyn till vidden och beskaffenheten av bolagets rörelse, erfordras. Å beslut om ändring av stadfästa grunder för bolags verksamhet skall ock sökas Kungl. Maj:ts stadfästelse.

Lagen om försäkringsrörelse föreskriver i 212 §, att i försäkringsbolags balansräkning skall under benämningen försäkringsfond såsom skuld upptagas det för den tidpunkt, som balansräkningen avser, beräknade värdet av bolagets ansvarighet, 1) på grund av redan inträffade försäkringsfall (ersättningsreserv) samt 2) på grund av löpande försäkringar (premiereserv). Ärligen skall enligt särskilda regler i 218 § avsättning ske till säkerhetsfond.

Försäkringsfonden skall enligt 215 § lagen om försäkringsrörelse redovisas i värdepapper, varvid endast följande slag av dylika kunna komma i fråga nämligen 1) obligationer, som utfärdats eller garanterats av staten; 2) allmänna hypoteksbankens eller konungariket Sveriges stadshypotekskassas obligationer; 3) fordringsbevis, utfärdade av riksbanken eller av annan bank, vars reglemente blivit av Kungl. Maj:t fastställt; 4) obligationer eller andra skuldförbindelser, utfärdade eller garanterade av svensk kommun, som till lånets upptagande eller garanterande erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd; 5) skuldförbindelser, för vilka bolaget äger säkerhet genom in-teckning i fast egendom inom två tredjedelar av senast fastställda taxeringsvärde, så ock med försäkringsinspektionens medgivande skuldförbindelser med säkerhet av in-teckning intill fulla taxeringsvärdet i bolaget tillhörig fastighet, som är avsedd för inrymmande av lokal för bolagets rörelse, eller, där bolaget äger flera sådana fastigheter, i en av dem; dock att i varje fall åbyggnad å egendom skall, för att in-teckning i egendomen må godkännas, vara brandförsäkrad i något med vederbörligen fastställd bolagsordning försett brandförsäkringsbolag inom riket; 6) sådana av enskilda järnvägar eller industriella inrättningar utfärdade obligationer, utländska statsobligationer och andra värdehandlingar, som till sin art och till den säkerhet de erbjuda kunna anses jämförliga med några av de under 1)–5) nämnda. Försäkringsfonden må ock redovisas i vissa ur försäkringsavtal härflytande tillgodohavanden eller därmed jämförliga tillgångar.

Beträffande redovisningen av övriga fonder gälla icke särskilda bestämmelser.

Kungl. Maj:t har med *propositionen nr 50* föreslagit innevarande riksdag att antaga vid propositionen fogat förslag till ny lag om försäkringsrörelse.

Liksom den gällande lagen upptager förslaget bestämmelser om grunder för livförsäkringsrörelse (9 och 173 §§). Grunderna skola avse samma ämnen som enligt den gällande lagen samt därutöver avsättning till och användning av utjämningsfond ävensom begränsning av den ansvarighet bolaget må utan återförsäkring iklåda sig på en och samma risk.

Enligt 263 § förslaget skola grunderna avse att trygga bolagets förmåga att dels fullgöra sina förpliktelser enligt ingångna försäkringsavtal, dels bereda försäkring till en med hänsyn till försäkringens art skäligen kostnad. Grunderna för beräkning av försäkringspremier (premiegrunderna) och premiereserv (premiereservgrunderna) för livförsäkringsrörelse skola enligt 264 § innehålla antaganden rörande dödlighet och andra riskmått, räntefot samt omkostnader. Grunderna må ock, där så finnes ändamålsenligt, innehålla föreskrifter om särskilda säkerhetstillägg. Antagandena skola väljas så, att de kunna anses vart för sig betryggande för den art av försäkringsrörelse varom fråga är; dock må avvikelser härifrån ske i den mån i grunderna ingående föreskrifter om särskilda säkerhetstillägg föranleda därtill.

Prövningsförfarandet rörande bestämmelser, vari grunderna innefattas, ha i förslaget (4 och 166 §§) reglerats på samma sätt som i den gällande lagen med den ändringen att Kungl. Maj:t må uppdraga åt försäkringsinspektionen att meddela stadfästelse å vissa ändringsbeslut.

Försäkringsfonden för livförsäkring skall enligt 262 § förslaget bestå av ersättningsreserv, premiereserv samt tilldelad återbäring.

Utöver försäkringsfonden skola enligt förslaget (266, 270 och 271 §§) finnas utjämningsfond, återbäringsfond, regleringsfond och säkerhetsfond.

Reglerna om redovisning av livförsäkringsfonden finnas i 274 §. Uppräkningen av de värdehandlingar, i vilka fonden i första hand skall redovisas, skiljer sig från motsvarande uppräkning i den gällande lagen endast därtutinnan att vissa tillägg gjorts. Dessa avse dels värdehandlingar, som tillförts kapitalmarknaden efter den gällande lagens tillkomst och som ansetts jämbördiga med de i nämnda lag angivna placeringsobjekten, dels ock andra nytillkomna värdehandlingar, som, om också icke i allo likvärdiga med dessa, så dock i fråga om boniteten ansetts vara av sådan beskaffenhet, att de väl försvara sin plats inom området för de s. k. riskfria placeringarna. En nyhet är, att bolagen enligt förslaget medgivas en viss fri placeringsrätt. Högst en tjugondel av försäkringsfonden för egen räkning, d. v. s. den del av fonden som icke motsvarar återförsäkringsgivares ansvarighet, må redovisas i andra handlingar än de uppräknade. Den fria

placeringsrätten är såtillvida inskränkt som försäkringsfonden icke till någon del må redovisas i aktier.

Placering i aktier av andra fonder än försäkringsfonden föreslås inskränkt genom regeln i 336 §, att försäkringsbolag icke annat än i vissa undantagsfall må utan försäkringsinspektionens medgivande äga mer än en tjugondel av aktierna i svenskt aktiebolag, eller om aktier med olika röstvärde finnas, större antal än att röstetalet för aktierna utgör högst en tjugondel av röstetalet för samtliga aktier.

Tidigare behandling av frågan.

Frågan om gottgörelse till försäkringstagare för penningvärdeförsäkring upptogs vid 1945 års riksdag i de två likalydande motionerna nr 197 i första kammaren av herr Strand m. fl. samt nr 419 i andra kammaren av herr Hermansson m. fl. I motionerna hemställdes om utredning med syfte att åstadkomma en genomgripande centralisering och rationalisering av försäkringsverksamheten, däri inbegripet om och i vilken utsträckning det privata försäkringsväsendet borde överföras till staten. I sin motivering pekade motionärerna på verkningarna av penningvärdeförsämringen såsom ett viktigt specialproblem, vilket knappast kunde lösas inom det privata försäkringsväsendets ram. Penningvärdeförsämringen ledde enligt motionärerna särskilt för livförsäkring, som avsåge sparande för ålderdomsförsörjning, och för pensionsförsäkring till socialt mycket beklagliga resultat. Liksom då det gällde folkpensionärer och statliga äldre pensionstagare ansågo motionärerna rimligt, om också ifrågavarande försäkringstagare kunde erhålla dyrtidstillägg i någon form. Endast samhället kunde ordna en härför erforderlig uppvärdering av försäkringsbeloppen.

Över motionerna avgav utskottet utlåtande, nr 47, vari utskottet hemställde om förutsättningslös utredning av de genom motionerna väckta frågorna. Utskottet upptog icke förevarande spørsmål till särskild granskning men uttalade, att den av utskottet tillstyrkta utredningen icke borde begränsas till de särskilda frågor, som berörts i utskottets yttrande eller motionerna.

Utlåtandet godkändes av riksdagen, varefter riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t (1945: 530) anhöll om den utredning, varom utskottet hemställt.

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 26 oktober 1945 tillkallades sakkunniga för att verkställa utredning och avgiva förslag i frågan om en rationalisering och eventuell centralisering av försäkringsväsendet. De sakkunniga ha antagit benämningen 1945 års försäkringsutredning. I utredningens direktiv erinras om riksdagens ovannämnda skrivelse. Utredningens allmänna syfte bör enligt direktiven vara att utforma förslag till en sådan organisation av försäkringsverksamheten, som är ägnad att på bästa

möjliga sätt tillgodose försäkringstagarnas intressen. Sedan uppräknings skett av vissa organisationsformer, vilka ansetts böra prövas, förklaras i direktiven, att även andra frågor, vilkas lösning äro av betydelse för försäkringsverksamheten, böra upptagas till behandling i den utsträckning så befinner sig erforderligt. Därvid torde enligt direktiven bland annat böra övervägas sådana spörsmål, som särskilt berörts i ovannämnda motioner.

Jämväl under *förarbetena till den tidigare nämnda propositionen nr 50 med förslag till lag om försäkringsrörelse* har spörsmålet om försäkringsutfästelsernas värdebeständighet berörts. I anslutning till förslag om lagfästande av den s. k. skälighetsprincipen för premiernas bestämmande har i några remissyttranden framhållits, att spörsmålet om försäkringsutfästelsernas realvärdebeständighet vore långt viktigare än premiesättningens skälighet. Föredraganden, statsrådet Kock, yttrade, att detta i och för sig vore riktigt men uppenbarligen icke kunde minska betydelsen av en offentlig kontroll över premiesättningen.

Utländska försök.

Under åren efter första världskriget gjordes i *Tyskland* ett försök att skapa värdebeständiga livförsäkringar. Man ställde såväl premierna som försäkringssumman i beroende av priset på viss vara exempelvis råg eller stenkol. En annan metod, som kom till användning, var att teckna försäkringen i visst dollarbelopp eller visst belopp i guldmünt. Resultaten av försöken blevo dock ringa.

Innevarande år ha livförsäkringsbolagen i *Finland* överenskommit att meddela indexbundna försäkringar. För sådana försäkringar erforderliga grunder ha fastställts av socialministeriet. Huvudprincipen är, att såväl försäkringssumman som premien ändras efter levnadskostnadsindex men endast under de tre första åren efter försäkringsbrevets datum. Ändringen sker en gång årligen klockan 0 den första i den kalendermånad försäkringsbrevet är daterat. Såsom försäkringens begynnelseindex och som index för ändringstidpunkten användes indexet för den månad, som infallit tre månader före försäkringsbrevets datum eller ändringstidpunkten, alltså januariindexet om försäkringsbrevet är daterat i april, februariindexet om försäkringsbrevet är daterat i maj o. s. v. Såväl försäkringssumman som premien utgör från och med ändringstidpunkten lika många procent av deras ursprungliga belopp som ändringstidpunktens index är av begynnelseindexet. Detta procenttal utjämnas dock till närmast lägre tiotal. Indexbunden försäkring tecknas på följande villkor. Försäkringsobjektets ålder nästa födelsedag bör vara 11—50 år. Försäkringen skall vara vanlig livförsäkring, familjeskyddsförsäkring, dödsriskförsäkring eller studieförsäkring med lång premiebetalningstid, i något fall minst 30 år, i de övriga minst 20 år. Försäkringarna bliva berättigade till vinst senare än övriga

försäkringar. Strängare bestämmelser gälla för indexförsäkringarna än för övriga försäkringar i fråga om respittid för premiebetalning och rätt till återupplivning.

Yttranden.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionen från försäkringsinspektionen och konjunkturinstitutet. Därjämte hava Svenska försäkringsbolags riksförbund och försäkringsanstalterna Folket-Samarbete beretts tillfälle att yttra sig över densamma.

Försäkringsinspektionen har förklarat sig i princip icke hava något att invända mot att den i motionen föreslagna utredningen kommer till stånd, varvid emellertid tillika framhållits, att föremålet för utredningen vore synnerligen svårbemästrat ur såväl försäkringsteknisk som nationalekonomisk synpunkt. Konjunkturinstitutet har avstyrkt bifall till motionen. Från riksförbundets sida har uttalats, att den i och för sig betydelsefulla frågan om värdebeständiga livförsäkringar inginge såsom ett led i ett större sammanhang och därför knappast torde komma närmare sin lösning genom en utredning, begränsad på sätt i motionen föreslagits. Folket-Samarbete har — under anmärkande att man icke hyste större förhoppningar om att frågan kunde lösas på ett rationellt sätt — med hänsyn till frågans stora betydelse och den uppmärksamhet, för vilken den vore föremål i den offentliga debatten, funnit det välbetänkt, att densamma grundligt utreddes. Utredningen kunde enligt anstaltarnas mening lämpligen anförtros 1945 års försäkringsutredning.

I riksförbundets och Folket-Samarbetes yttranden behandlas frågan om penningvärdeförsämringens inverkan på liv- och kapitalförsäkringar.

Riksförbundet anför:

Problemet om hur spararen skall skyddas mot förluster på grund av penningvärdeförsämring är icke specifikt för livförsäkringssparandet utan uppkommer — i ännu högre grad — i fråga om andra former av långsiktigt sparande i penningvärden. Den, som sparar i livförsäkring, intager här en bättre ställning än den, som placerar sitt sparkapital i banktillgodohavanden, obligationer eller fastighetsinteckningar. Vid livförsäkring tillfaller nämligen praktiskt taget all vinst på bolagens rörelse försäkringstagarna, medan det vid de övriga här nämnda sparformerna rör sig om penningfordringar utan någon motsvarande vinsträtt. I den mån livbolagen kunna göra sina placeringar i s. k. realvärden, få försäkringstagarna på denna väg en del av sina tillgångar »värdebeständiga».

En försämring av penningvärdet (inflation) innebär, att spararen fråntages en del av den framtida förmån, som sparandet skulle ge honom. Det torde böra understrykas, att icke endast *prisstegring* utan även *räntesänk-*

ning medför en förlust för spararen. En räntesänkning innebär ju, att spararen i framtiden får ett mindre belopp som ersättning för vad han sparat än vad han skulle fått med en högre förräntning. Härvid kommer dock ett plansparande av det slag, som i regel sker vid livförsäkring, i ett relativt gynnsamt läge. Till belysning kunna följande siffror nämnas.

För att genom lika stora inbetalningar under 20 år spara ihop 10 000 kr. måste man vid 4 % förräntning årligen spara 323 kr. Om räntan endast är 2 %, måste man årligen spara 404 kr. eller 25 % mera.

För att genom engångssparande få 10 000 kr. om 20 år måste man, om räntan är 4 %, spara 4 564 kr., men om räntan är 2 % 6 730 kr. eller 47 % mera.

På liknande sätt finner man, att även verkningarna av en fortskridande penningvärdeförsämring mildras vid ett successivt plansparande.

En livförsäkring har i regel det dubbla syftet att säkerställa både skydd för familjen, om försörjaren avlider tidigt, och ålderdomsskydd för familjeförsörjaren och hans maka.

När det gäller den första av dessa uppgifter, riskskyddet för dödsfall, innebär ett sjunkande penningvärde — under förutsättning att penningvärdeförsämringen inte försiggår mycket hastigt — ingen nämnvärd förlust för försäkringstagaren. Betalas riskpremien helårsvis i förskott får försäkringstagaren ju i genomsnitt sin skadeersättning — dödsfallsbeloppet — i det penningvärde, som gäller ett halvt år efter premiens inbetalning.

Det gäller alltså att hela tiden söka se till, att försäkringsskyddet successivt anpassas efter det rådande penningvärdet.

Vid våra nu förekommande försäkringsformer föreligger dock den svårigheten, att möjligheten att höja försäkringsbeloppet är beroende på den försäkrades hälsotillstånd.

Det föreligger emellertid ytterligare en svårighet, som i detta sammanhang bör framhållas, nämligen att dödsrisken stiger med åldern. För att ernå en jämn fördelning i tiden av kostnaderna för försäkringsskyddet har man därför konstruerat de flesta vanligen förekommande livförsäkringar så, att försäkringen innehåller ett visst mått av sparande. Ju mindre man gör detta sparmoment, desto mindre blir den förlust, som försäkringstagaren gör genom en penningvärdeförsämring. I kundernas intresse ha livförsäkringsbolagen därför under åren efter krigsutbrottet alltmera inriktat sin propaganda på mera riskbetonade försäkringar (livstidsförsäkring, uppfostringsränta o. dyl.).

När man kommer till det andra huvudsyftet med livförsäkring, ålderdomsförsörjningen, kombineras riskmomentet med ett ofta avsevärt moment av sparande. Här liksom vid banksparande eller sparande i andra penningtillgångar, t. ex. obligationer, medför då en penningvärdeförsämring en förlust för spararen.

Folket-Samarbete yttrar:

Bortsett från omkostnads- och säkerhetstillägg består en livförsäkringspremie av två huvuddelar, nämligen riskpremie och sparpremie. Den senare bildar ett växande tillgodohavande för försäkringstagaren. Riskpremierna finansiera det egentliga försäkringsskyddet, nämligen förpliktelsen för försäkringsgivaren att vid den försäkrades död utbetala den del av försäkringsbeloppet, som icke täckes av nyssnämnda tillgodohavande.

Folket-Samarbete finner det angeläget framhålla, att det endast är spar-

momentet i livförsäkringen, som är utsatt för försämring av penningvärdet i den meningen, att försäkringstagaren får valuta i ett lägre penningvärde än det som gällde då motsvarande inbetalning gjordes. Riskpremien ger nämligen omedelbart valuta i form av försäkringsskydd, vilket — på grund av samtidigheten — gäller i samma penningvärde som det, i vilket riskpremien betalas.

När man talar om önskvärdheten av att livförsäkringar bli värdebeständiga kan den önskade värdebeständigheten därför endast avse sparmomentet i livförsäkringen. Penningvärdeförsämringens skadliga verkan på livförsäkringssparandet är i princip densamma som på annat sparande. Att frågan kan anses ha större vikt för livförsäkringssparandet än för bank- och sparbankssparande beror endast på, att livförsäkringssparandet i regel sträcker sig över en längre tidrymd och i praktiken är mera bundet än annat sparande.

Det finska försöket med indexbundna försäkringar har kommenterats i yttrandena.

Försäkringsinspektionen framhåller, att indexvillkoren innebure tecknande av tilläggsförsäkringar, allteftersom penningvärdet försämras. Dyliga tilläggsförsäkringar erhöles utan prövning av hälsotillståndet samt enligt de avgiftsnormer, som gällde vid den ursprungliga försäkringens tecknande. De inskränkningar, varmed rätten till tilläggsförsäkring vore förbunden, innebure emellertid, att de av de finska bolagen vidtagna åtgärderna endast hade begränsad räckvidd.

Jämväl *konjunkturinstitutet* anmärker, att den finska lösningen vore av rent provisorisk art och förutsatte, att inflationstendensen vore av helt övergående karaktär. Ville man på längre sikt skydda livförsäkringarnas realvärde, vore den finska metoden av relativt ringa intresse. Institutet fortsätter:

För att ett sådant resultat skall kunna nås måste även den gamla frågan om värdefasta placeringar av livbolagens reserver aktualiseras. Detta senare problem har man i Finland kringgått genom att inskränka indexbindningen till de första åren av försäkringsavtalens giltighetstid, under vilka sparmomentet är av ringa omfattning och under vilka bolagen själva därför kunna stå för de ökade kostnader, som indexregleringen medför. Att för Sveriges del verkställa en särskild utredning rörande möjligheterna att åstadkomma en efter det finska mönstret begränsad lösning av problemet om värdefasta livförsäkringar synes icke vara nödvändigt. Därest pristegringen skulle fortsätta och önskemål därför framföras om indexbundna livförsäkringar, kan man vänta att de svenska livbolagen, i likhet med de finska, äro beredda att införa sådana försäkringsformer, att den försäkringssökande allmänheten på kort sikt kan i görligaste mån skydda sig mot penningvärdeförsämringen.

Riksförbundet återgiver ett uttalande i ett av de finska bolagens prospekt, så lydande:

»Nyttna av denna försäkringsform är för de försäkrade den, att de, om inflationen fortsätter, få sina försäkringsbelopp ökade mot en premie mot-

svarande *deras ålder och hälsotillstånd vid tecknandet av försäkringen*. Genom de ovan angivna begränsningarna i fråga om vinsträtt, respittid och rätt till upplivning samt genom den automatiska nyanskaffning, som erhålles vid en penningvärdeförsämring, räknar bolaget med att få kompensations för att man icke tar hänsyn till ökningen av den försäkrades ålder vid ändringstidpunkterna.»

Efter att hava erinrat bland annat om att en successiv anpassning av försäkringsskyddet efter det rådande penningvärdet vid våra nu förekommande försäkringsformer vore beroende av den försäkrades hälsotillstånd fortsätter riksförbundet:

Att denna speciella fråga icke föranlett någon åtgärd från de svenska livförsäkringsbolagens sida beror helt enkelt på att vi inte i Sverige haft en lika hastig, avsevärd försämring av penningvärdet som i Finland och att vi alltjämt hoppas, att en fortsatt inflation skall kunna undvikas. De svenska livbolagen följa utvecklingen på detta område med den största uppmärksamhet. Om mot förmodan kampen mot inflationen icke skulle lyckas i vårt land, är det givet, att bolagen komma att bjuda sådana försäkringsformer, som svara mot de då föreliggande omständigheterna.

Folket-Samarbete anför:

De s. k. indexbundna livförsäkringar, som de finska livförsäkringsbolagen nyligen börjat utfärda och som omnämnas i motionen, lösa på intet sätt frågan om livförsäkringens värdebeständighet. Anordningen innebär i princip ingenting annat än att livförsäkringsanstalten förbinder sig att under de tre första försäkringsåren dels varsko försäkringstagaren om en eventuell försämring av penningvärdet, dels automatiskt bevilja en häremot svarande höjning av försäkringen.

Efter förloppet av tre år viddages icke någon automatisk justering av försäkringen. Denna tidsbegränsning har av en av den indexbundna livförsäkringens upphovsmän motiverats med, att det endast är frågan om »skydd mot den sannolika aktuella inflationsutvecklingen», samt att, »om den nuvarande inflationsutvecklingen icke inom denna tid åtminstone i stora drag hejdats, kan läget närmast betecknas som hopplöst». Härav torde framgå, att det finska experimentet icke kan betraktas såsom ett verkligt försök att bevara realvärdet hos livförsäkringen.

I samtliga yttranden framhålles, att frågan om livförsäkringarnas värdebeständighet sammanhänger med frågan om premiereservens placering i värdebeständiga tillgångar.

I *försäkringsinspektionens* yttrande anföres: De svårigheter, som hindrade lösning av problemet i hela dess vidd, berodde företrädesvis på det vid individuell, frivillig livförsäkring tillämpade premiereservsystemet. På grund av de i denna del gällande lagföreskrifterna vore det för ett livförsäkringsbolag icke möjligt att höja de en gång avtalade livförsäkringsbeloppen allteftersom penningvärdet sjönke. Hindret härför bestode däri, att de för premiereservens redovisning använda värdehandlingarna själva underginge penningvärdeförsämring vid inflation. Bolagets s. k. fria fonder, varmed i detta sammanhang förstodes fonder utöver försäkringsfond, kunde

icke heller användas för sagda höjning, när de vore avsatta för vissa bestämda syften. Visserligen motverkades sänkningen av försäkringsbeloppens realvärde vid en inflation i någon mån genom den uppsamling av försäkringstagarna tillkommande återbäringsmedel till försäkringstidens slut, som bolagen numera i viss utsträckning tillämpade, men även dessa medel vore utsatta för värdeminskning vid penningvärdets fall.

Konjunkturinstitutet behandlar såväl spørsmålet om värdefasta placeringsmöjligheter för livbolagen som frågan om indexreglerat sparande överhuvudtaget. Institutet yttrar:

För att på längre sikt trygga försäkringssparandets realvärde är det nödvändigt att möjligheter skapas till värdefasta kapitalplaceringar för livbolagen. Ett flertal mer eller mindre orealistiska förslag i sådan riktning ha framförts under tidernas lopp. Det enklaste förslaget går helt enkelt ut på att staten emitterar obligationer med garanterat realvärde. Garantien skulle innebära, att såväl kapital som ränta anknytes till någon prisindex. Kostnaderna för en prisstegring skulle därmed drabba statskassan. Vid sidan om de rent tekniska svårigheterna för genomförandet av ett sådant system uppstår emellertid frågan, var gränsen för »realvärdegarantien» skulle dragas. Ett försök att via indexreglerade obligationer garantera försäkringssparandets realvärde skulle sannolikt icke kunna begränsas till endast nytteknade försäkringar. Innehavare av äldre försäkringar komme med all rätt att ställa krav på motsvarande förmåner, och även sparande i andra former skulle i allmänhet framstå som ungefär lika berättigat till sådan statsgaranti som livförsäkringssparandet. Bortsett från själva rättvisesynpunkten skulle vid varje godtycklig gränsdragning mellan »värdefast» och »icke-värdefast» sparande oöverskådliga svårigheter uppstå på kredit- och kapitalmarknaderna. Härtill kommer, att vid starka fluktuationer i penningvärdet verkningarna av en statsgaranti ur statsfinansiell synpunkt skulle bli svårbedömbara.

Enligt konjunkturinstitutets mening stöter frågan om ett mer eller mindre utsträckt indexreglerat sparande på betänkligheter ur principiella, ekonomiska synpunkter. En utsträckning av indexregleringssystemet att omfatta livförsäkringar och vissa andra sparformer måste — av rättviseskäl — också tänkas inkludera löpande inkomster (såsom löner, pensioner, livräntor) i väsentligt högre grad än för närvarande. En kontinuerlig reglering efter levnadskostnadsindex av icke endast en stor del av löpande inkomster utan även av en betydande del av förefintligt sparkapital skulle emellertid ge samhällsekonomin en starkt labil karaktär. Intresset för penningvärdets stabilitet och därmed motståndskraften mot eventuellt föreliggande inflationstendenser skulle i hög grad försvagas vid en dylik utbredning av indextänkandet. Uppnåendet av samhällsekonomisk balans vid en avvikelse från jämviktsläget skulle väsentligt försvåras och risk föreligga för att även små jämviktsstörningar komme att utlösa kumulativa prisstegrings- och prisfallsprocesser. Eftersom kalkylering av pris och kostnader liksom planering på längre sikt under sådana förhållanden i hög grad skulle störas, komme tendensen till en mer spekulativ och kortsiktig inriktning av enskilt företagande att bli en icke önskvärd konsekvens av det minskade intresset för stabilt penningvärde. Enligt konjunkturinstitutets mening bör av dessa skäl indexregleringen normalt — alltså bortsett

t. ex. från under avspärning vid krig rådande extraordinära förhållanden — begränsas till ett oundvikligt minimum, bestämt bl. a. av nödvändigheten att olika sociala utbetalningar m. m., som äro av betydelse för levnadsstandarden inom de lägsta inkomstskikten, uppehållas vid given realnivå. Vad livförsäkringarna beträffar, skulle detta betraktelsesätt närmast innebära, att indexregleringen begränsades till att endast omfatta en (sannolikt obligatorisk) ren dödsfallsförsäkring, som bestämdes till en ur sociala synpunkter rimlig nivå. Hela frågan om värdefasta placeringar skulle härmed bortfalla, eftersom, när sparmomentet eliminerats, premierna årligen få anpassas efter de indexbestämda utgifterna för utfallande försäkringar.

Riksförbundet yttrar: Endast i mycket begränsad utsträckning kunde den enskilde skydda sig mot penningvärdeförsämring genom att placera i realvärden. Statsmakten kunde nämligen vid en inflation »skipa rättvisa» mellan olika kategorier av sparare genom värdestegringskatter, pris- och hyresstopp, utdelningsbegränsning o. s. v. I sista hand komme statsmaktens handhavande av penning- och skattepolitik alltså att bli avgörande för verkan av placering i penningvärden jämfört med placering i realvärden. En utvidgad möjlighet för livförsäkringsbolagen att placera i realvärden innebure ingen lösning av problemet om »värdebeständiga livförsäkringar». Skulle spararen effektivt kunna skyddas mot förluster genom penningvärdeförsämring, fordrades att staten åtog sig att utgiva och att i erforderlig utsträckning tillhandahålla obligationer med bunden ränta och indexgaranti, guldklausul eller dylikt samt utfäste sig att icke under några omständigheter upphäva dessa garantier eller klausuler. Detta skulle dock innebära att staten förbunde sig att till förmån för spararna vid en penningvärdeförsämring beskatta samtliga medborgare så hårt, att spararna nådde den avsedda realinkomsten.

Folket-Samarbete förklarar, att en livförsäkringsanstalt själfallet icke kunde lämna utfästelse om att det i en livförsäkring ingående sparandet skulle gälla i ett realvärde utan att anstalten ägde rätt att placera försäkringstagarnas sparmedel enbart i realvärden och kunde räkna med att dylika placeringar även komme att stå till förfogande i tillräcklig utsträckning. *Folket-Samarbete* fortsätter:

Enligt *Folket-Samarbetes* mening kunna värdebeständiga placeringsobjekt, som tillgodose försäkringslagens välbetänkta krav på säkerhet i andra avseenden, icke gärna tänkas av annat slag än av staten och ev. större kommuner emitterade indexbundna obligationer. En utveckling i den riktningen torde knappast vara tänkbar, och det torde från allmänt ekonomiska synpunkter kunna ifrågasättas om den vore önskvärd. De indexbundna lån, som på senaste tiden i någon utsträckning förekommit i Finland, ha i den ekonomiska debatten därstädes icke utan fog betecknats som det definitiva beviset för penningväsendets förfall. Statens uppgift på penningväsendets område kan icke vara att genom upptagande av indexbundna lån frikoppla vissa sparare från penningvärdets växlingar, utan statens uppgift är att sörja för att penningvärdet bevaras.

Utskottet.

Livförsäkringsavtalen innehålla vid sidan av riskmomentet oftast ett sparmoment. Detta består däri att försäkringstagaren betalar premier till högre belopp än som motsvarar den aktuella risken och sålunda erhåller ett tillgodohavande hos försäkringsgivaren. Liksom penningfordringar i allmänhet får nämnda tillgodohavande minskat realvärde vid penningvärdeförsämring. Då försäkringssparandet regelmässigt sker på lång sikt, är det hos livförsäkringsbolagen sparade kapitalet utsatt för realvärdeminskning såväl vid tillfälliga, häftigare prisstegringar som vid en långsammare, inom ramen för eljest normal ekonomisk utveckling pågående penningvärdeförsämring.

I motionen påpekas, att den nuvarande osäkerheten beträffande realvärdet av försäkringstagarnas tillgodohavanden kan motverka försäkringssparandet. Såsom en utväg att undgå denna fara anges införandet, eventuellt efter finskt mönster, av indexbundna liv- och kapitalförsäkringar.

Utskottet vill understryka, att åtgärder till skydd för realvärdet hos försäkringstagarnas sparmedel icke få den avsedda effekten, med mindre de inflationsdrivande krafterna kunna hejdas. Jämväl ur försäkringstagarnas egen synpunkt synes det därför angeläget, att eventuella åtgärder till skydd för dessa sparmedel bliva förenliga med statsmakternas allmänna inflationsbekämpande åtgärder. Med tanke på de psykologiska faktorernas stora betydelse torde man böra undvika åtgärder, vilka framstå såsom grundade på förutsättningen, att kampen mot de inflationsdrivande krafterna icke kommer att lyckas.

Angående de i Finland införda indexbundna försäkringarna har i yttrandena anmärkts, att dessa innebära en reform på kort sikt. Man har pekat på att indexvillkoren endast kunna fogas till försäkringar med långvarig premiebetalning samt att indexregleringen begränsats till de tre på försäkringens tecknande närmast följande åren, varunder sparmomentet i dessa försäkringar är obetydligt. Det synes uppenbart, att en dylik indexreglering saknar betydelse för försäkringssparandet. Reformen synes närmast tillgodose andra, av den i Finland rådande inflationen betingade behov. Främst vinnes den fördelen, att det genom livförsäkring meddelade riskskyddet utan nyteckning kan anpassas efter penningvärdets utveckling. I vårt land torde för närvarande icke föreligga motsvarande behov. Införande av indexbundna försäkringar efter finskt mönster synes i och för sig icke vara oförenligt med gällande lag om försäkringsrörelse, ej heller med de bestämmelser, vilka föreslagits i propositionen nr 50 till innevarande års riksdag.

Beträffande åtgärder, avsedda att på längre sikt lösa frågan om liv- och kapitalförsäkringarnas värdebeständighet, har i yttrandena framhållits, att man måste taga sikte på att giva försäkringsanstalterna möjlighet att redo-

visa försäkringsfonden i värdefasta tillgångar. Olika sätt att möjliggöra fondens placering i dylika tillgångar hava dryftats i yttrandena, utan att man dock ansett sig kunna förorda någon särskild utväg. Utskottet finner uppenbart, att frågans lösande måste vara förenat med stora svårigheter.

Såsom torde framgå av den förestående redogörelsen för direktiven till 1945 års försäkringsutredning, medföra dessa behörighet för utredningen att utan särskilt uppdrag pröva den genom motionen väckta frågan. På utredningen bör ankomma att avgöra, huruvida det är lämpligt att upptaga denna i samband med utredningens arbete i övrigt.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion, II: 155, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 6 april 1948.

På första lagutskottets vägnar:

AXEL LINDQVIST.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Lodenius, Lindblom, Ekströmer*, Olofsson, Löthner, Lindgren och John Wiktor Jonsson;

från andra kammaren: herrar Lindqvist, Hedlund i Östersund*, Olsson i Mellerud, Berg, Lindberg, Gustafsson i Lekåsa, Ljungqvist* och Antby.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.